

NEL KLEISEN - VAN ZIJDERVELD: OVERTUIGD LID VAN AMATEURSPALET

Frans Holtkamp

Vanaf 1980 is Nel Kleisen lid van ‘Amateurspalet’: sámen beeldend bezig zijn in verenigingsverband vindt zij belangrijk. Daarover, en over nog veel meer, gaat dit interview. Het vindt plaats op donderdag 1 augustus 2013.

Ik begin met enkele personalia: wanneer bent u geboren en waar?

‘Ik ben geboren op 11 augustus 1926 in Dordrecht. We waren thuis met vijf kinderen, twee meisjes en drie jongens. Ik was de oudste.’

Was u als kind al creatief?

‘Helemaal niet. Wij waren een gezellig gezin in Zaltbommel. Ik was één jaar toen we daar naar toe verhuisden. Ik heb er tot mijn twaalfde gewoond en ik was verzot op de rivier en het landschap. Zwemmen en wandelen, ik vond het heerlijk. Maar creativiteit werd niet gestimuleerd. In die tijd waren er wel tekenlessen op de lagere school, maar die stelden niet veel voor, zo van een wit vel papier voor je, een liniaal en een potlood met als opdracht ‘Tekenen nu maar een tafel’. Een rechte horizontale lijn was het blad en twee verticale lijntjes waren de poten. Daarna kwam de stoel met een schuine verticale lijn voor de leuning, een horizontale voor de zitting en weer twee verticale voor de pootjes. En in de hogere klassen was het zogenaamd vrij tekenen. Dan mochten we, herinner ik me nu, vogeltjes natekenen, maar die moesten groter zijn dan de vogeltjes op het voorbeeld om het overtrekken tegen te gaan. Daarna mochten ze gekleurd worden, maar níet buiten de lijntjes! Het enige compliment dat ik in die tijd gekregen heb was: ‘Goed kleurgevoel.’ Dat was het.’

Ik herken er wel iets van.

‘Ja, en nu ga ik even verder met het vervolgonderwijs - ik was op de middelbare school, hbs-b, van 1939 tot 1944 - en ons schoolgebouw was gevorderd door de Duitsers. Wij hadden les in een afgekeurd oud schoolgebouw in Apeldoorn, waar we toen woonden. En daar was uiteraard geen tekenlokaal. Er was nauwelijks materiaal.

De enige tekeningen die ik me herinner waren tekeningen die je met een trekpen en Oost-Indische inkt moest maken. Als ik dacht ‘Nou gaat het wel aardig’, dan viel er prompt een druppel inkt op het papier. Bedorven! Opnieuw! Toen ik later voor het eerst met Amateurspalet in aanraking kwam en per ongeluk een vlek op mijn aquarel maakte, zei ik: ‘O, nu moet ik opnieuw beginnen!’

Maar de docent zei: 'Nee hoor, ga maar rustig door. Het is een mooie vlek. Maak er maar iets van.' Dat was wel even iets anders dan die schoolse tekenlessen.'

Wanneer bent u lid geworden van Amateurspalet?
'In 1980.'

Waaróm bent u lid geworden van Amateurspalet?
'Mijn oudste dochter ging naar de kunstacademie in Den Haag en later in Rotterdam. En toen dacht ik: 'Verdraaid. Dat zou ik ook willen!' Meteen daarna heb ik op de Christelijke Scholengemeenschap Rijswijk - mijn man was er toen directeur - een paar voorlichtingslessen tekenen gevolgd.¹ Dat beviel mij en een kennisje van me zo goed, dat we zeiden: 'Nou, dat willen we voortzetten.' We hebben toen allerlei mogelijkheden onderzocht en kwamen uit bij Amateurspalet. Dat was in 1980.'

Bent u vanaf het begin een A-lid geweest of moest u dat nog 'verdienen'?

'O, die indeling was idioot. Er waren toen inderdaad A-en B-leden. Daar werd vreselijk tegen geprotesteerd door de B-leden, want die vonden dat ze ook A waren. Voorzitter Ko de Neve heeft geprobeerd die tweedeling tóch te handhaven, want onderscheid moest er zijn, vond hij. Waarschijnlijk ben ik als B-lid begonnen, maar ik herinner me er heel weinig van, omdat toch betrekkelijk snel die scheiding opgeheven werd, in ieder geval onder druk van de leden en ná het voorzitterschap van De Neve.'

Kunt u mij uitleggen waarom zo'n vereniging niet twee soorten leden zou moeten hanteren?

'Het is geen schooltje. De vereniging bestaat uit mensen die uit volle overtuiging een hobby beoefenen en dat soms op een tamelijk professionele manier doen. Daar paste volgens een heleboel leden - dat was ook mijn idee - niet die competitie bij van 'Ik mag alleen maar in het kleine zaaltje hangen en niet bij grote jongens en meiden in de grote zaal.' Dat was tóen al uit de tijd.'

Exposeren in de grote zaal en de kleine zaal. U maakt me nieuwsgierig.
'Dat was in het Tollenshuis. Daar exposeerden we in de bovenzalen. De kleine zaal aan de achterkant was bestemd voor de B-afdeling en de twee grote zalen aan de straatkant voor de A-afdeling. Daar hingen de 'grote jongens en meiden'. Je mocht toen als lid twee schilderijen voor de tentoonstelling inleveren, maar omdat er wel eens te weinig ruimte was, maakten sommigen een drieluik in één lijst, wat natuurlijk een slimheidje was.'

Het zijn net mensen.

'Ja, en dan stonden er vooral in die B-afdeling schotten: de ruimte werd dan groter omdat er ook schilderijen op de schotten gehangen konden worden.'

Die werden dan belicht, maar het was onvermijdelijk, dat het ene werk wat beter belicht werd dan het andere. Hoewel er weinig mensen waren die uit een soort van competitiedwang de besten wilden zijn, zijn er toch wel eens strubbelingen geweest zo van 'Ja, maar ik wil daar helemaal niet hangen. Ik wil een betere plaats.' Dat gebeurde toen. Ik herinner het me vooral vanuit de beginjaren dat ik lid was. Daarna kwam het eigenlijk niet meer voor. Momenteel mag er maar één schilderij voor de tentoonstelling worden ingeleverd.'

U bent niet zo gecharmeerd van competitie. Vond u werkbeoordelingen door kunstenaars wél een gezonde vorm van competitie?

'Ja, ik vond de maandelijkse beoordelingsavonden ontzettend leerzaam. Nu was het wel zo, dat sommigen een werk meenamen om een pluim te krijgen, dat is ook heel begrijpelijk, maar er waren er ook die werk meenamen dat ze nog niet zo geslaagd vonden, om een deskundig oordeel te krijgen. Soms lukte dat, maar vaak was het zo, dat de beoordelaars erg bang waren om mensen te kwetsen, dus waren ze terughoudend in hun oordeel, óók als er wel iets op aan te merken viel. Ze wilden mensen niet de moed ontnemen. Eigenlijk was de kritiek meestal heel opbouwend, om niet te zeggen lief. Dat werd door velen gewaardeerd.'

'Er is één keer - ja, dat is misschien ook vermeldenswaardig - een bestuurslid van de FABK bij ons geweest.ⁱⁱ Dat was Maria Toorenvliet. Heeft u daar wel eens van gehoord?'

Nee.

'O, zij was een grote, forse vrouw en die organiseerde jaarlijks voor Amateurspalet drie zaterdagen die 'Met Maria de wei in' heetten. Daarvoor had ze twee Haagse kunstschilders, Bill Boogaarts en Herman Daamen, gevonden. Die gingen mee als docent. Daar deed ik altijd aan mee: ik vond dat buitenschilderen fantastisch. De beoordeling was wel eens verwarrend, want dan kwam Herman bij je kijken en die zei: 'Joh, hoe kun je dát nou doen! Dat moet zo.' En dat veranderde je natuurlijk, want je was volgzaam.

Buitenschilderdag 1983: Jeanet van de Velde in actie

Vervolgens kwam Bill en die zei: 'Hè, maar net was het veel mooier. Waarom heb je dat nou gedaan?' 'Dat zei Herman.' 'Nou zeg, jý maakt dat schilderij, Herman niet.' Zo leerde je tussen die twee in te laveren, waarbij Herman altijd ontzettend kritisch was.'

We hebben het er en passant al over gehad, maar nu wil ik u het graag duidelijk horen zeggen: welke meerwaarde heeft Amateurspalet als vereniging voor u?

'Samen met anderen van verschillend niveau, zowel artistiek als maatschappelijk, op een fantastische manier je hobby of liefhebberij beoefenen.'

Zónder echte competitie, zónder jaloezie en met respect voor elkaar en voor elkaars werk. Dat je dat alles met mensen uit alle mogelijke lagen van de bevolking kunt delen, dat is prachtig. Er was een hoogleraar uit Delft bij, maar ook iemand die bij de plantsoendienst werkte. Dat bedoel ik maar. Tijdens de lessen en andere verenigingsactiviteiten vielen die maatschappelijke verschillen weg: het waren gewoon mensen, liefhebbers onder elkaar, met respect voor wat een ander deed. Bovendien leerde je ook veel van elkaar. Dat heeft mij altijd gefraspeerd. Dat vond ik zeer waardevol. En nog.'

'Wat ik ook nog wil benadrukken, is dat Amateurspalet een veréniging is, niet zo maar een verzameling mensen die van tijd tot tijd een beetje schilderen of een andere creatieve 'hobby' beoefenen en daarna weer snel afhaken, maar een club waarvan je lid bent en mede verantwoordelijk voor bent, waarvoor je contributie betaalt. Die contributie is een zekere garantie voor het voortbestaan van het Palet.'

Nel Kleisen, *Wie ben ik in het uitdijend heelal?* (aquarel)

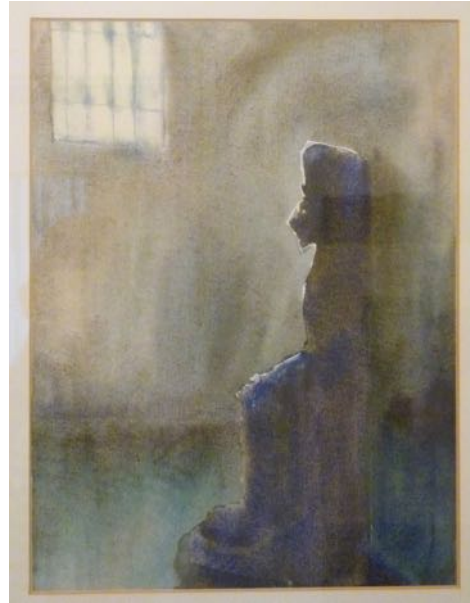
Ja, duidelijk. We gaan even naar uw eigen werk toe. En ik begin bij de techniek. Wat is uw favoriete techniek?

'Dat is de aquarel. Dat komt door de les. Toen ik daar voor het eerst naar toe ging, gaf Nel Pot les. Die doceerde ook hier op het Atlascollege. Ik dacht: 'Ik heb nooit geschilderd. Laat ik het gemakkelijk houden en iets meenemen dat niet zo pretentief is. Geen koffer met olieverf, maar gewoon waterverf.' Dus ik had de allergegoedkoopste Chinese waterverf en V&D-penseeltjes gekocht en ging daarmee op pad. Zo kwam ik bij Nel Pot. Op tafel was een stilleven opgesteld, maar ik had geen idee hoe ik dat in beeld moest brengen. Moest je beginnen met verf of met potlood? Bij dat stilleven hoorde een

schaaltje. Daar lagen een paar eitjes op, enkele bruine en een paar witte. En ik begon met potlood een ei te tekenen en kleurde dat met die Chinese waterverf in. Toen kwam Nel Pot langs en die zei: 'Kijk, dat doe je zo.' Ze leende even een penseel van een ander, in ieder geval geen V&D-penseel, doopte die in bruine verf en in water en schilderde een rondje, zónder potloodstreepjes dus. Toen spoelde ze het penseel uit en depte van binnenuit de verf weg. En tot mijn verbazing werd de binnenkant van het ei wit, licht zelfs, en ontstond aan de buitenkant - later begreep ik dat dat de osmose was - een donker randje. Het was perfect! Dus had ik ineens door hoe je met die waterverf om moest gaan.

Je kon best eventjes iets grof opzetten, maar het fijne werk deed je niet met de verf maar met de penselen en met het water. Dat was een eye-opener voor me. Ik vond dat zó plezierig, dat ik doorgedaan ben met aquarel en dat jaren gedaan heb. Later is daar olieverf bijgekomen en nu, omdat het makkelijker mee te nemen is, acrylverf. Maar mijn voorkeur gaat uit naar aquarel.'

Ik blijf even bij de aquarel: wat heeft die techniek nu in zich dat u zegt: 'Wow!'? 'Dat is het spelen met verf en water. En de heel onverwachte effecten die dat tot gevolg heeft. Soms vloeien de kleuren zó in elkaar over, dat je krijgt wat men heel denigrerend 'bloemkolen' noemt, maar waar je dan ook weer, door een beetje te roeren, te deppen en te mengen, structuur in aan kunt brengen. Dat is gewoon hartstikke leuk. Ja, er zijn ook mensen - vooral bij Engelse aquarellen zie je dat - die 'tekenachtig' zijn. Ikzelf heb een vreselijke bibberhand, dus ik kan helemaal niet tekenen: ik ben meer voor 'nat in nat' en voor het vloeien dan voor lijntjes en de exacte vorm.'

Nel Kleisen, *Segmet, Egyptische godin* (aquarel), naar een beeld in het Egyptisch Museum te Cairo

Waar werkt u meestal, in het atelier of hier thuis?

Actief in het atelier in 'De koepeltjes'

'In het atelier is het voornamelijk proberen en de aanwijzingen van de docenten volgen. Dat is bij de ene docent leuker en gemakkelijker dan bij de andere.

Er zijn docenten die bijvoorbeeld een kan neerzetten en dan zeggen 'Schilder maar', maar er zijn er ook, en dat heeft mijn voorkeur, die gooien een hoop rotzooi op tafel met de opdracht 'Maak er maar iets van, óf van de hele berg, of van een stukje of rangschik het eerst voor jezelf.' Dat was bijvoorbeeld de methode van Ben Stolk. Zo'n werkwijze past goed bij mij.'

'Pas dit jaar ben ik opgehouden om lessen te volgen. Ik rijd geen auto meer, dus wordt het vervoer van spullen erg lastig. Naar de bushalte lopen en na het uitstappen nog naar het atelier, dat is een probleem.'

Hoe actief heeft u tot nu toe meegedaan aan tentoonstellingen?

‘Ik heb ieder jaar meegedaan aan de ledententoonstelling in het Tollenshuis, behalve de laatste twee jaar. Aan thematentoonstellingen deed ik minder vaak mee. Ik leverde soms werk in dat ik al eerder gemaakt had en dat bij dat thema paste. Ik heb nooit, voorzover ik me herinner, speciaal iets gemaakt voor een thema.’

We hadden het zojuist even over beoordelingsavonden. Kunt u daar nog meer over vertellen?

‘Die beoordelingsavonden werden en worden maandelijks gehouden. Aanvankelijk was het zo, dat de beoordelende kunstenaar het beste werk van die avond uitkoos, waarvan een foto in het maandblad kwam te staan. Maar in de praktijk bleek dat enkele toptalenten keer op keer als beste uit de bus kwamen en hun werk dus ook keer op keer met een foto in het maandblad werd afgebeeld. Op een gegeven ogenblik werd het zo geregeld, dat alle beoordeelde schilderijen een nummer kregen en dat de beoordelaar aan het eind van de avond een nummer trok. Dat kon het beste maar ook een minder goed schilderij zijn. Daarvan kwam dan een foto in het maandblad.’

‘Er waren ook zomer- en winterprijsvragen. Daartoe werd een opdracht verstrekt, bijvoorbeeld ‘Markt’. Er werd dan gekeken wie zich het best aan de opdracht had gehouden en wat artistiek het meest geslaagde schilderij was. Je kreeg dan niet alleen een foto in het maandblad, maar ook een prijsje. En die prijsjes werden meestal beschikbaar gesteld door Goedman uit Den Haag.’

‘Soms mondden die prijsvragen uit in een tentoonstelling, zoals de zomertentoonstelling die de laatste jaren gehouden werd in de grote kerk van Oud-Rijswijk. De werken werden er in het koor opgehangen en ‘s zaterdags van elf tot drie was er iemand van Amateurspalet om de geïnteresseerde bezoekers van dienst te zijn. Ik heb er ook wel eens gezeten, maar niet zo veel bezoekers geteld. De laatste jaren hebben we het Strandwal-festival en daar wordt ook wel eens wat opgehangen.’

Ik wil even terug naar ‘Met Maria de wei in’. Wat had u met buitenschilderdagen?

‘Die waren fantastisch! Ze werden door Maria en haar twee kornuiten Bill en Herman georganiseerd en daar werd altijd een mooie plek voor uitgezocht: Hoek van Holland, Clingendael, een polder in de buurt van Wassenaar, noem maar op. Meestal gingen we er met de auto naar toe. Wie geen auto had mocht meerijden. Maar Maria gaat al lang de wei niet meer in: ze is inmiddels overleden.’

Nabespreking op een buitenschilderdag door René Hogeland

‘Ook andere docenten hebben indertijd buitenschilderdagen georganiseerd. Ik denk aan Cecile Hessels en René Hogeland. Er was altijd veel belangstelling voor. Maar die buitenschilderdagen mondden niet uit in speciale tentoonstellingen.’

In ons voorgesprek hebben we het even gehad over Ko de Neve. Wat herinnert u zich van hem? ⁱⁱⁱ

‘Zijn mooie water- en oeveraquarellen! Die maakte hij meestal vanaf zijn zeilschip. In mijn begintijd bij Amateurspalet waren er ontzettend veel mensen die in diezelfde trant plassen, weilanden en koeien schilderden. Ik was eens in winkelcentrum Babylon bij het Centraal Station in Den Haag en liep langs een winkelpand dat nog niet als zodanig in gebruik was. Ik dacht: ‘Verdraaid, het lijkt wel of Amateurspalet hier hangt!’ Ik ging kijken en inderdaad, daar hingen tal van Ko de Neves en een heleboel mensen met een identieke stijl.’

‘Als je dat vergelijkt met wat er op het ogenblik gemaakt wordt, merk je een hemelsbreed verschil. De diversiteit is op dit moment zo veel groter dan toen. Dat komt, denk ik, doordat er een scala aan docenten lesgeeft en die zijn allemaal verschillend. Maar het kan ook het gevolg zijn van het tekenonderwijs op de basis- en middelbare school. Dat had in mijn tijd niets om het lijf, maar de generatie die nú lid is van Amateurspalet - ik bedoel dan mensen van rond de 50 - heeft vaak beter tekenonderwijs gehad dan ik, dus die is niet vanuit het nulpunt gestart, zoals vroeger vaak wél het geval was.’

Zou het ook kunnen zijn, dat we ons tegenwoordig meer vrijheden durven te gunnen?

‘Misschien wel. Ik houd het op het betere tekenonderwijs. Ook het lezen van allerlei kunstbladen, zoals ‘Palet’, en het bezoeken van allerlei tentoonstellingen zouden wel eens van invloed kunnen zijn op de grotere diversiteit in werken. En dat was tóen, denk ik, veel minder. Het is ook wel te begrijpen.’

‘Nadat de VUT werd ingesteld, is het ledenaantal van Amateurspalet geweldig gegroeid: er kwamen mensen bij die eerder met pensioen gingen, er goed van konden rondkomen en geen zin hadden om de hele dag thuis te zitten. Die gingen schilderen, musiceren, dansen of iets anders creatiefs doen. En daar heeft Amateurspalet van geprofiteerd. Er is bijvoorbeeld op het ogenblik een grote groep keramisten met zelfs twee keer les per week. Er wordt nog wel eens over ‘pottenbakkers’ gesproken, maar die keramisten maken de meest fantastische dingen.’

‘Maar er zijn ook leden die andere technieken gebruiken. Zo maakt Ton van de Akker - hij is van mijn leeftijd en net zo lang lid als ik - de prachtige houtsculpturen. Hij vindt ergens een stronk en denkt: ‘Goh, daar zit wel een pelikaan in of een houtduif.’ Dat snijdt hij dan zó maar even uit dat hout. En het wordt prachtig. Ja, echt hoor!’

Nu een heel ander onderwerp: gaat u wel eens naar een museum?

‘Nou, ik heb een tijd gehad dat ik iedere galerie en ieder museum in Den Haag afliep. Dat is nu over en uit. Ik kan het niet meer en vind dat, eerlijk gezegd, heel jammer.’

Bent u door uw museum- en atelierbezoek scherper gaan kijken?

‘Ja, maar zeker ook door het zélf schilderen. Laat ik eerlijk zijn, het eerste wat je ziet en wat jou aanspreekt is toch het plaatje. Van kindsbeen af ben ik verzot op plaatjes kijken. Maar op den duur ga je steeds meer op de details letten, niet alleen wat de inhoud betreft, maar ook hoe het geschilderd is. Dan kun je genieten van klodders verf! Neem Armando met die heel donkere schilderijen. Vaak heeft hij geweldig zwarte klodders aangebracht en daar vlamt dan ineens een klein stukje rood of wit doorheen

Ja, ik herken het.

‘..... en dat vind ik prachtig! Dan denk ik: ‘Wat is het knap om dat zó op de goede plek te krijgen, nét dat kleine stukje wit of zo.’

‘Dat is dus schitterend. Hetzelfde heb je natuurlijk met Karel Appel. Maar nu een heel ander chapter: Mark Rothko. Dat heeft met de lagen verf te maken. Toen ik voor het eerst Mark Rothko zag - ik wist niets van de goede man af - dacht ik: ‘Dit is een schilderij om voor te knielen.’ Ik vond het zó schitterend! ‘

Ik wil afronden: zijn er nog dingen waar ik helemaal niet aan gedacht heb en waar u nog u iets over wil vertellen?

‘Ja, dan wil ik toch nog één docent noemen: Betty van Mill. Een echte liefhebster van Matisse. Zij was in haar lesgeven zó speels en zó ludiek: ze liet ons een keer - de één vond het een blamage en de ander was er helemaal lyrisch over - kindertekeningen maken, kindertekeningen op zoiets als dít formaat (mevrouw Kleissen spreidt haar armen helemaal uit). Ze had thema’s als ‘Jonas en de walvis’ en ‘Prins zoekt prinses’. Wij aan het werk, met acryl of met pastel, op dat enorme formaat papier.

Nel Kleissen, *Prins zoekt prinses* (acryl)

Meesterlijke tekenenavonden waren dat! Het atelier was toen nog in ‘De Koepeltjes’ aan de Karel Doormanlaan. Daar was een vrij grote gang en we hebben die helemaal volgehangen met al die kindertekeningen. De verbazing van de mensen die er voor het eerst langskwamen was groot, zo van: ‘Ja, maar wat is dat nou? Wat is dat voor geklieder?’

Achteraf hebben we verschrikkelijk veel plezier gehad om die ludieke actie van Betty. Ze is helaas weggegaan, want ze kon een volledige baan aan een school krijgen. Dat was voor haar - ze had inmiddels kinderen die studeerden - toch wel prettig. Ik zal niet zeggen dat Amateurspalet slecht betaalt, maar het is geen vetpot voor de docenten.'

Met welk werk van uzelf zou u dit interview afgesloten willen hebben?
'Met mijn aquarel *Vervallen huizen*.'

ⁱ Om ouders meer bij het onderwijs te betrekken, bood de Christelijke Scholengemeenschap Rijswijk, afgekort CSR, hen voorlichtingslessen aan: literatuur, moderne wiskunde, maar ook tekenen.

ⁱⁱ FABK is de afkorting van 'Federatie van Verenigingen van Amateur Beeldende Kunstenaars in Nederland'. De FABK is inmiddels opgeheven.

ⁱⁱⁱ Ko de Neve is vrijwel vanaf het begin lid geweest van Amateurspalet. Hij heeft ruim 22 jaar de voorzittershamer gehanteerd, van september 1959 tot april 1982.